

Erkin Vohidov she'riyatida folklor an'analari

Haydarova Rushana

Guliston davlat universiteti

Lingvistika: o'zbek tili yo'nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada Erkin Vohidov ijodidagi milliy, diniy qadriyatlarni, shuningdek, folklorga xos obrazlarni tadqiq etish, shoirning xalq og'zaki ijodidan ta'sirlanishi, erishgan yutuqlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlari: xalq og'zaki ijodi, folklor, folklorizm, obraz, folklorshunoslik

Jahon adabiyotshunosligida xalq og'zaki ijodiga e'tibor kundan kunga kuchayib bormoqda. Zamonaviy adabiyotning tarkibiga singdirilgan folklorizm namunalarining badiiy adabiyotdagi, uning poetikasidagi o'rni muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun ham davr ijodkorlari asarlaridagi xalq og'zaki ijodiga monand jihatlarni o'rganish va ularning asarlariga jahon adabiyotshunosligi nuqtai nazaridan baho berish asosiy muammolaridan hisoblanadi. Bu holat ayniqsa, Usmon Azim, Azim Suyun, E.Vohidov va boshqalar ijodidagi folklorizmlar badiiyatini har tomonlama chuqur tadqiq etish dolzarblik kasb etadi. Adabiyot hamma zamonlarda xalq ma'naviyatining bebaho xazinasini bo'lib kelgan. O'zbek she'riyatining taniqli namoyandalari ijodidagi milliy, diniy qadriyatlarni, shuningdek, folklorga xos obrazlarni tadqiq etish, ularning xalq og'zaki ijodidan ta'sirlanishi, erishgan yutuqlari sirlarini o'rganish muhim masala hisoblanadi.

Adabiyotshunoslikda folklor va folklorizm atamaları yaqin-yaqingacha tadqiqotchilar tomonidan noaniq talqin qilishlarga, har xil qarashlarga sabab bo'lib kelayotgan edi. Bu muammoni birinchilardan bo'lib zabardast folklorshunos olim Bahodir Sarimsoqov ilmiy asoslab berdi. Ishonch bilan aytish mumkinki, olim uning ilmiy yechimini topa olgan. Adabiyotshunosning fikricha: “Biror ijodkor asariga biror maqsad bilan kiritilgan folklorga xos barcha materialni folklor deb emas, balki folklorizm atamasi bilan yuritish lozim, chunki unga ijodkor tomonidan muayyan bir ishlov berilgan bo'ladi.

Ma'lumki, yozma adabiyot bilan folklor o'rtasidagi ijodiy aloqalar o'ziga xos badiiy an'ana bo'lib, muayyan estetik qonuniyatlar doirasida kechayotgan jarayondir. Bu ijodiy aloqalar natijasida badiiy ijodda yuzaga kelgan ko'plab syujet,

motiv, obrazlar, mavzu va badiiy detallar yozma adabiyotga ko‘chib, ijodkor badiiy niyati va poetik iqtidoriga bog‘liq holda, o‘ziga xos tarzda talqin qilina boshladi. Binobarin, folklorning yozma adabiyotga ko‘rsatgan ijodiy ta’siri hamda shoirlarning xalq og‘zaki ijodidan foydalanishdagi badiiy mahoratining o‘ziga xos qirralarini yoritib berish adabiyotimiz taraqqiyoti bilan bog‘liq ijodiy jarayonlarga daxldor g‘oyat muhim nazariy masalalarni keng qo‘llashda asos bo‘ladi.

Erkin Vohidov adabiyotimizda folklorizmlardan juda unumli foydalangan yorqin iste’doddur. Shoir she’riyatining deyarli har bandi xalq donishmandligidan yiroq emas. Xalq og‘zaki ijodi bilan sug‘orilgan mumtoz adabiyot shaydosi Erkin Vohidov lirikasining pishiq-puxtaligi, jarangdorligi, poetik mukammalligi folklorizm sabablaridan deb o‘ylayman.

Oydin kecha,
Yog‘ar ko‘kdan zar,
O‘yga cho‘mib deding gul yuzim.
Osmon to‘la sonsiz yulduzlar,
Qaysi ekan mening yulduzim.[1]

Samodagi har bir yulduz yer yuzida yashayotgan har bir insonni ramziy belgisi, degan xalq naqli bor. Erkin Vohidov xalq maqollaridan foydalanishda ularni semiotek nuqta sifatida ko‘radi. Maqol ifodalagan ma’no bayt so‘ngida kelib, o‘sha baytning xulosasini ham beradi. Unga shoir tomonidan shunday nozik hukm yuklatiladi.

Sevgi dardidan mening ham
Bo‘ldi rangim qahrabo,
Yo‘q iloj, ne naf o‘kinma
Bo‘lmasada ko‘zguda ayb?
Sen-ku Zuhrosan falakda
Intizoringman faqat,
Ne ajab, talpinsa ko‘nglim,
Yo‘q emish orzuda ayb.

“Yuzing xunuk bo‘lsa oynadan o‘pkalama”, “Orzu qilish ayb emas” kabi maqollar g‘azalda irsoli masal san’atini hosil qilgan. Maqollar inversiyalashtirilgan.

Latifa o‘zbek xalqining tabiatiga juda mos tushadigan, uning maromini belgilab beradigan xalq og‘zaki janrlaridan biri. Haqiqiy ma’nodagi folklorizmlar Erkin Vohidovning “Donishqishloq latifalari” nomli turkum latifalarida to‘liq namoyon bo‘ladi. Shoir xalqona hajvni yozma she’riyatga ko‘chirib, bu borada

o‘ziga xos yo‘l tutdi. Bu she‘riy latifalardagi satira va yumor o‘zbekka xos askiya, xalqona qochirimlardan o‘rib chiqqan. Ularda xalq latifalaridan farqli o‘laroq, bosh qahramon Matmusa. Bunday holat adabiyot uchun begona emas. Folklordagi latifalar ham Nasriddin nomi bilan sharaflangan. Har qanday ijtimoiy kulgili biror voqea-hodisaga Nasriddin bosh qahramon vazifasini o‘tab beradi. Shoirning “Matmusaning lagani” she‘riy latifasi ko‘proq oqibatni o‘ylaydigan, biror ishni boshlamasdan oldin uni foyda-ziyonini o‘ylab bosh qotiradigan, shuning uchun hech bir ishni boshlay olmaydigan ehtiyotkor odamning xatti-harakatlaridan so‘zlaydi. Xayrli yumush boshlashda qo‘rqmasdan Ollohga tavakkal qilish ham yomon emasligini uqtirmoqchi bo‘ladi shoir.

Mashoyixlar gapi bor
Ish ko‘zini bil, degan.
Har yumushda ertaning
Hisobini qil, degan.
Nima qilsam ekan deb,
Bir dam o‘yga toldi u.
So‘ng laganni sindirib,
Chigalatib oldi u.[2]

Odamlar Matmusaning soddaligidan kulish bilan, o‘zida shunday illatlar bo‘lsa, yo‘qotishga, aqlli va idrokli inson bo‘lishga harakat qilishadi. Ruhiyati ko‘tarilib qalbi tozaradi. She‘riyatning, qolaversa, badiiy kashfiyotlarni ijtimoiy ahamiyati ham shunda.

Istiqlol adabiyotida folklorga xos obrazlar Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, To‘ra Sulaymon, Xurshid Davron, Usmon Azimov, Abduvali Qutbiddinlar tomonidan muvaffaqiyatli qo‘llanildi. Folklorizmlar namunalari shoirlar maqsadini ro‘yobga chiqarishda badiiy vosita bo‘lib xizmat qildi. Vatan, erk, ozodlik kabi insonparvarlik tuyg‘ularini tarannum etadigan so‘zlar folklorizm namunalari bilan sintezlashib, yagona zamonaviy she‘riyatni vujudga keltirishga xizmat qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Воҳидов Э. Сайланма. 1-jild. T.Sharq. 2000. 52-б. barcha she‘rlar shu kitobdan olindi.
2. Воҳидов Э. Ўзбегим Т. О‘zME. 2006. 240-b. barcha she‘rlar shu kitobdan olindi.

